

Greta Thunberg ve İklim İçin Okul Grevleri: Küresel İklim Aktivizminde Yeni Süreç

Yavuz YILDIRIM¹

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi:

Makalenin Yüklendiği Tarih: 20.02.2020

Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 28.03.2020

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, İklim Adaleti, Çevre Hareketi, Kolektif Eylem.

<https://doi.org/10.30586/pek.691712>

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, SBUI Bölümü

Öz

Greta Thunberg, 2018 yazında İsveç Parlamentosu önünde oturma eylemi yaparak, iklim değişimi/krizi ve buna yönelik aktivizm tartışmalarında yeni bir süreç başlattı. Uluslararası medyanın da konuyla ilgilenmesiyle beraber Thunberg bir iklim mücadelesi ikonuna dönüşürken, önerdiği İklim için Okul Grevleri, geçen bir yıl içerisinde lise ve altı derecedeki öğrencilerin katılımıyla dünyanın pek çok yerinde gerçekleşen bir eylem biçimi oldu. Bu bağlamda çalışma, iklim tartışmalarının küresel çapta kolektif ve bireysel eylemlerle nasıl dönüştüğünü anlamayı amaçlamaktadır. Temel argüman, iklim konusunda sosyal boyutun artan düzeyde önem kazandığıdır. Türkçe literatürde yeterli ilgiyi görmeyen “İklim İçin Okul Grevleri”, iklim hareketinde yeni bir dönemi simgelemektedir. Yeni bir gençlik hareketi, herkese ait olan, müşterek ve makro bir meseleyi yeni bir eylem tarzıyla önümüze sunmaktadır. Bu aynı zamanda siyasal bir sorgulamadır. İklim krizinden iklim adaletine doğru dönüşüm yeni adımlar atılması konusunda devletlere yönelik önemli bir baskı aracı olacaktır.

Greta Thunberg and The School Strikes For The Climate: The New Process in The Global Climate Activism

Abstract

Greta Thunberg, in the summer of 2018, began a sit-in protest in front of the Swedish Parliament and initiated a new process in the debate on climate change / crisis and activism. While Thunberg became an icon of climate struggle with international media interested in the issue, “School Strike for Climate” protests turned a collective action with the participation of high school-degree students all around the world. In this context this study aims to understand and analyze how the climate debate has been transformed to global collective and individual protests. The main argument is that social dimension of the issue has been getting importance. “School Strike for Climate” symbolizes a new era in the climate change activism. A new youth movement presents a common and macro issue that belongs to everyone with a new way of action. This is also a political challenge. The transformation from the climate crisis to climate justice will be an important pressure tool to governments to take new steps.

Keywords: Climate Crisis, Climate Justice, Environmental Movement, Collective Action.

1. Giriş

Greta Thunberg 20 Ağustos 2018’den itibaren üç hafta boyunca her gün İsveç Parlamentosu önünde oturma eylemi yaparak iklim değişimi ve buna yönelik aktivizm tartışmalarında yeni bir süreç başlattı. Eylül’deki seçimler öncesi bu eyleme başlayan 2003 doğumlu lise öğrencisi Thunberg, seçim sonrası eylemini her cuma günü devam ettirdi. “İklim için okul grevi” yazılı pankartıyla Thunberg’in sessiz protestosu, sosyal medya aracılığıyla hızla gündem oluşturdu. Uluslararası medyanın da konuyla ilgilenmesiyle beraber Thunberg iklim mücadelesinin popüler ismi oldu. İklim için Okul Grevi önerisi geçen bir buçuk yıl içerisinde lise ve altı derecedeki öğrencilerin katılımıyla dünyanın pek çok yerinde gerçekleşen eylem biçimine dönüştü. Time dergisinin 2019’da “yılın insanı” seçtiği Thunberg, hakkında pek çok spekülasyon yapılsa da genç bir aktivist olarak iklim konusunu yeniden küresel siyasetin gündemine taşıdı.

İklim değişimi tartışmasında 1970’lerden bu yana sürdürülen mücadelenin bugün yeni nesil tarafından yeniden sahiplenilmesi, gelecek kaygısının ve ortak olanı (müşterekleri) birlikte şekillendirme isteğinin güçlendiğini göstermektedir. Bu sorunu bizzat yaşayacak olan kişilerin konunun muhataplarını doğrudan göreve çağırması buradaki değişimi simgelemektedir. Ayrıca resmi toplantıların, müzakere süreçlerinin ve anlaşmaların ötesinde yeni bir gençlik hareketi, müşterek ve makro bir meseleyi yeni bir eylem tarzıyla önümüze sunmaktadır. Çevre ve iklim meselesiyle başlayıp bilim, demokrasi ve adalet tartışmasına uzanan bu süreçte, eski temel kavramların yeni bağlamlarda ele alındığı görülebilir.

Tartışma, güncellenen bu haliyle iklim değişikliğinden iklim krizi ve iklim adaleti gibi kavramlara dönüşmektedir. Bu çok katmanlı konunun sayısal veriler ve öngörüler kadar insani boyutuyla tartışılması sosyal bilimcilerin görevi olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda birey, devlet, şirket gibi farklı aktörlerin yer aldığı, coğrafya, ekonomi, uluslararası hukuk gibi boyutlarıyla içinden çıkılmaz hale dönüşen krizin Thunberg gibi aktörler eliyle en basit haliyle aktarılması ve 2000 sonrasında doğan bir kuşak tarafından sahiplenilmesi, bu çalışmanın öne çıkarmak istediği noktadır. Çalışmada emisyonlar, gazlar, sıcaklık dereceleri, müzakere süreçleri gibi farklı bağlamlarda ele alınan iklim tartışmasında Thunberg’in tartışmaya nasıl katkı sunduğunun altı çizilecektir. Uzmanlık gerektiren bir konunun kitlelerce tartışılmaya başlanması aynı zamanda siyasetin de uzmanlar, temsilciler, elitler eliyle işlemesine karşı çıkışın kısacası konunun demokratikleşmesinin bir adımı olarak görmek mümkündür.

Toplumsal hareketlerin son 10 yıl içerisinde sıradan insanın katılımı ve gündelik hayattan beslenen konular üzerinden işlediğini pek çok örnek olayda görmek mümkündür. Bireylerin katılımıyla, programsız ve stratejisiz gelişmeler, hızlı bir şekilde, yeni iletişim kanallarının da etkisiyle önceden öngörülmez boyutlara ulaşmaktadır (Castells, 2013: 26-28). Bu çerçevede toplumsal protestoların gittikçe geniş zeminde insanı bir araya getirmesi, Thunberg örneğinde görüldüğü farklı yaş gruplarını da içine alması, ana akım siyasetin belirlenmesinde hareketlerin hala kritik önemde olduğunu göstermektedir. Bu durum toplumsal hareketler literatürü içindeki süreklilik-kopuş tartışmasına da örnek oluşturmaktadır. Yeni toplumsal hareketler teorisyenlerinin 1968 ve sonrasındaki süreçlerde taleplerin ekonomiden uzaklaştığı, aktör, eylem, kimlik ve kültür eksenli hareketleri bir kopuş olarak nitelendirmesine karşın (Melucci, 1985, 1996) çevre hareketi konunun ekonomik ve siyasal boyutlarını birleştiren içeriktedir. Bu bağlamda özellikle 1970'lerdeki çevre hareketiyle bir süreklilik vardır. Ancak aşağıda değinileceği gibi bu süreklilikte, siyasal bağlamın değişmesi ekseninde sadece yerel değil uluslararası düzeyde bir arayış söz konusudur. Örgütsel bağları olan hareket yerine daha genç neslin kendi gelecekleri üzerine oturduğu ve bunu sadece yerel ya da ulusal değil küresel örgütler nezdinde dile getirdiği bir süreç yaşanmaktadır. Yeni siyaset, yeni aktörler tarafından ama eski konular olan adalet, ekonomik paylaşım ve devlet eksenlerinin senteziyle gelişmektedir. Bu açıdan çalışmada incelenen eylem dalgası, yeni toplumsal hareketlerin niteliklerinden özellikler barındırır da özellikle yeni bir kırılmanın yaşandığı küreselleşme-karşıtı hareket ve küresel adalet hareketinin özelliklerini daha çok yansıtmaktadır.

Bu makalede iklim ve çevre tartışmalarının teknik ve matematiksel boyutundan ziyade sosyal boyutu öne çıkarılmak istendiği için, siyasal ve sosyal teorinin bu bağlamdaki tespitlerine değinilecektir. Özellikle modernite, kapitalizm ve neoliberalizm üzerinden yapılan açıklamalar öne çıkarılacaktır. Devamında, Thunberg'in eylemlerinin arka-planını oluşturan iklim tartışması ve bunun uluslararası siyaset ve anlaşmalardaki yansımaları aktarılacaktır. Çünkü Thunberg'in eylemleri önceki iklim aktivizmi ve iklim adaleti tartışmalarından belli oranda etkilenmekte ve onları değiştirmektedir. Daha sonra öncekilerden farklı olarak bireysel bir eylemin küresel eyleme nasıl dönüştüğü incelenecektir. Eylemlerin uluslararası medyada, özellikle gündem yaratma kapasiteleri yüksek The Guardian ve New York Times gazeteleri üzerinden, nasıl yankı bulduğuna değinilecektir.

Yazının kapsamı, bu tartışmalardaki sayısal ve ya da bilimsel verilerden ziyade sosyal boyutu içermektedir. Temel soru, Thunberg'in ve yarattığı eylem dalgasının günümüz siyasetine nasıl etki ettiği ve bu bağlamda yeni nesil aktivizmin öncekilerden nasıl farklılaştığıdır. Dolayısıyla

makalenin amacı, iklim tartışmalarının kolektif ve bireysel eylemlerle yerel ve küresel bağların nasıl kurulduğu ve uluslararası alanda nasıl dönüştüğünü anlamaktır. Temel argüman, iklim konusunda sosyal boyutun artan düzeyde önem kazandığı ve yeni neslin katılımıyla gelişen İklim İçin Okul Grevleri'nin iklim hareketinde yeni bir dönemi simgelediğidir. Bu yenilik, bireysel eylemlerin hızlıca kolektif bir nitelik alması ve bu kolektifliğin de tipik anlamda bir örgütlenme sürecinin dışında ilerlemesidir. Bireysel ile kolektif arasındaki bağı kuran toplumsal hareketler, siyasetin belirleyicisi olmaya ve tartışma alanlarını genişletmeye devam etmektedir. Bu dönüşüm yeni adımlar atılması konusunda devletlere yönelik önemli bir baskı aracı olacaktır. Buna karşılık Thunberg'in eylemini küçümseyen, spekülatif biçimde yorumlayan eleştirilere de yer verilecektir.

2. Kapitalizm ve İklim İlişkisi

İklim ve çevre tartışmalarında kapitalizm sorunu öne çıkmaktadır. Aşağıda görüleceği gibi özellikle çok-uluslu şirketlerin devletlerle iş birliği yaptığı serbest piyasa koşullarının, üretim süreçlerinin çevreyi korumak ve buna bağlı toplumsal konuları daha fazla önemsemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Burada kapitalizm eleştirilerinde, onu sahiplenen liberalizm içi tartışma ve bu teoriden esinlenen sosyal/sol-liberal yorumlar öne çıkarılacaktır. Çünkü iklim meselesi öncelikle liberal demokrasilerin içindeki bir sorundur. Liberal tartışmaların, ekonomi-politik ekseninde gelişen Marksizm'in tarihsel yorumlarından yer yer etkilendiği görülebilir. Özellikle sosyal eşitsizliği normal gören neoliberalizmi aşacak siyasal ve sosyal pratikler yönünde bir arayış olduğu görülmektedir. Diğer deyişle ekonomik analizlerle siyasal analizler birbirinden ayrı görülmemekte, tersine artık daha çok kesişmektedir. Öte yandan Marksizm esintili örgütlü mücadelenin daha anarşizan eğilimlerle ilerlediği; yatay, lidersiz ve ağ-biçiminde örgütlendiği küreselleşme-karşıtı hareketin açtığı hattan bu yana görülmektedir (Peyers, 2010: 210). Bu durum teorilerin yerleşik analizlerinin iklim meselesinde yeni bir senteze evrildiğini göstermektedir (Saunders, 2013: 179; Garrelts ve Dietz, 2014: 6-7).

İklim tartışması sosyal bilimcilerin gittikçe artan şekilde ve farklı bağlamlarda tartıştığı bir konu haline gelmiştir (Backstrand ve Lövbrand (eds), 2015). İklim alanındaki teknik düzeydeki ana çalışmaların gittikçe insani etkilere ve ekonomik analizlere dönüştüğünü belirten Urry (2015:46) gibi, Fischer de (2019) iklim konusunun demokratik yönetimlerle doğrudan ilgili olduğunu savunur. Koch (2012) da benzer şekilde iklim sorununun sosyal bir mesele olduğunu vurgulamıştır. İklim bilimcilerle sosyal ve ekonomik bağlantılar arasındaki boşluğun doldurulması gerektiği belirtir. Konunun kapitalizmin gelişimi ve dönüşümü ekseninde incelenmesi gerektiğini vurgulayan Koch, aşağıda değinilecek olan, Kyoto Protokolü'nün

esnek mekanizmalarıyla birlikte karbon ve emisyon ticaretinin neoliberal ekonomi tarafından yeni bir araç olarak kullanıldığını belirtir. Burada gelişen üretim ve tüketim süreçleriyle yeni bir birikim rejimi yaratılırken, bu süreçte gelişecek yeni teknolojilerin iklim sorununu çözeceğine dair ekonomistlerin umutları dışında bir veri olmadığının altını çizer (Koch, 2012: 184-185). O’na göre yapılması gereken, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik-sosyal dönüşüm benzeri kapsamlı bir yaklaşım değişikliğidir. Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarına doğru bir dönüşümle, Batı-tarzı yaşam şeklinde niteliksel değişimler gerekmektedir (Koch, 2012: 186). Batı tarzı-yaşam, Koch’a göre, gelecek nesillerin kitaplarında kitlesel ölümlerin nedeni olarak anılacaktır. Gelecek neslin bir parçası olarak Thunberg’in eleştirileri, aşağıda değinileceği gibi, bu noktaya tekabül etmektedir.

Beck’in (2010) “yeşil modernite” önerisiyle, iklim tartışmasını sosyolojinin alanına daha güçlü almak gerektiği tezi de bu yönde bir öneridir. İklim mücadelesine tabandan, gündelik hayattan destek alarak devam etmek, burada çıkış noktasını oluşturur. İklim değişikliğini sosyal eşitsizlikleri göz ardı ederek ele almak mümkün değildir (Beck, 2010: 255-256). Beck’e göre kozmopolitanizm bu noktada iklim mücadelesinin gücünü artıracak temel unsurdur (2010:264). Öte yandan kapitalizm ve Batı-yaşam tarzına yönelik bu eleştiriler, iklim krizini reddedenlerin ya da önerileri kabul etmeyenlerin yaşam tarzlarını ve egemenliklerini korumak için çıkış noktalarından biri durumundadır. Chakrabarty’e (2017) göre iklim meselesi sadece Batı’nın, kapitalizmin, gelişmiş ülkelerin ve küreselleşme siyasetiyle ilgili değildir; antroposen duyarlılık konunun daha ötesini (insan merkezli tür anlayışının dışında ve Batı-dışı bir eğilimle) görmemizi sağlamalıdır (2017: 35-36).

“Nesiller Arası Sorumluluk Tezi” ile gelecek nesillerin korunmasını etik bir sorumluluk olarak gören Page’nin (2007: 9) çalışması da insani eylemin adil-olmayan ve etik-olmayan (ikisini birbirinin yerine kullanır) davranışlarının iklim sorununun temeli olduğunu belirtir. Tezini, “düzgün bir yaşam sürdürebilmek için kaynakların mümkün olan en çok insana dağıtılması” olarak tanımladığı yeterlilik (*sufficiency*) prensibine dayandıran Page, iklim konusunda öncelikle normatif bir prensip geliştirmek gerektiğini savunmaktadır (2007: 11). Bu prensip iklim değişikliğine yol açan nedenlerin etik açıdan ele alınmasını öngörür. Bu bağlamda amacının bilimsel verileri göz ardı etmek değil, bilim aracılığıyla bu normatif ilkelerin gelişmesi olduğunu vurgular. Thunberg’in çabası da bu yönde sosyal ve etik boyutun bilimsel verilerle iç içe geçerek duyurulmasını sağlamaktır.

Burada temel ikilem, ekonomik ilerleme ve kalkınma hamleleriyle çevre hassasiyetlerinin nasıl uyumlu hale geleceğidir. Bu noktada ulusal ekonomik hedeflerin iklim tartışmalarından daha

önemli olduğu düşüncesi, önemli bir hattı sembolize eder. İklim değişikliğinin iddia edildiği gibi büyük bir sorun olmadığını düşünenlerden, bilimsel verilere şüpheyle yaklaşanlara ya da yabancılardan/kimi çıkar gruplarının ülkelerini köşeye sıkıştırmak için iklimi kullandığını düşünen komplo teorisyenlerine kadar önemli büyüklükte bir kesimi göz önünde bulundurunca ortak noktalara ulaşmanın zorluğu daha da netleşmektedir. Giddens (2011), kendi adını verdiği “Giddens Paradoksu” üzerinden bu noktaya değinir. Buna göre iklim konusunda bir ilerleme sağlamakta zorlanılmaktadır çünkü “küresel ısınma günlük hayatta somut, görülür ve acil bir mesele değildir. Bugün yaşanacak bir hayat vardır, sorun bugün değil gelecekte kendini göstereceği için de dikkate alınmaz ancak sorunlarla karşılaşıldığı anda da harekete geçmek için geç kalınmıştır”. Giddens, bir iklim politikasının olmadığını söyleyerek devletlerin diğer kurumlarla birlikte çalışması gerekliliğinin altını çizer. Bu süreçte, yaşanan tıkanıklığın aşılmasında Thunberg gibi sıra-dışı aktörlerin ve iklim için okul grevleri gibi yeni neslin sürüklediği taban eylemlerinin yeni bir itici güç olabileceği söylenebilir. Çünkü yeni neslin ses yükseltmesi bir yandan sorununun sadece bugün değil gelecekle ilgili olduğu vurgusu yaparken, etik açıdan da yetişkinlerin çocuklarıyla ilişkisini öne çıkarması açısından kritiktir. Öte yandan itici güçlere yönelik beklenti kadar iklim konusundaki “değişmeme” direncini anlamak da önemlidir. Muhafazakâr ve milliyetçi söylemlerin yükseldiği bu kriz döneminde iklim tartışmaları da bu girdaptan kaçamamaktadır. Post-truth döneminde bilime duyulan şüphe ve alternatif gerçeklik yaratma arzusu gittikçe güçlenmektedir. Komplo teorileri zaman geçtikçe gerçekliğin asıl unsuru olmaya başlamıştır. Postmodern dönemde yükselen bilgiye dair görece yaklaşım, tek ve evrensel bir doğru olmadığı savlarının ulaştığı yeni nokta, iklim krizini reddetmeye ulaşmıştır. İklim krizinin reddi noktasındakiler, Fischer’e göre (2017:142), bilimsel verileri reddetmekten ziyade, o verilerin arkasındaki sosyopolitik dinamikleri reddetmektedir. Diğer bir deyişle iklime dair veriler ve sorunlar, onu yorumlayan (reddedenler) tarafından yeni bir sosyal gerçeklik içinde kurulmaktadır. Verileri ortaya koyanların konumları, çıkar gruplarıyla bağlantıları gibi toplumsal arka plan verileri, çoğu zaman kesin olarak kanıtlanmayan şüpheler, verileri yorumlarken devreye girmektedir. Özellikle muhafazakâr siyasetçilere göre IPCC’deki iklim uzmanları, belli çıkarları olan sosyal gruplardır ve onları destekleyen grupların çıkarlarını savunmaktadırlar ve bilimsel verileri buna alet etmektedirler (Fischer, 2017). ABD’de Cumhuriyetçilerin, Thunberg’i destekleyen Demokratlara yönelik “Amerikan özgürlüğüne yönelik saldırı gerçekleştiren trojanlar” olduğu suçlaması, bu noktaya örtüşmektedir. Lockwood’un (2018) yaptığı araştırmada, Amerikalı ve Avustralyalı aşırı-sağ partilerin Avrupalı aşırı-sağ partilere göre iklim şüpheciliği noktasında daha agresif oldukları

gösterilmektedir. Bir başka çalışmada (McCright vd, 2016: 338-358), ABD ve Kanada gibi ülkelerde iklim meselesi üzerindeki siyasal ayrışmanın Avrupa’ya göre daha belirgin olduğu belirtilmiştir. Batı Avrupa ülkelerindeki beklendiği gibi solda yer alanlarda iklim krizi duyarlılığı ve iklim üzerinde insani etkiye dair görüşler daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca gençler ve kadınlar arasında da iklim değişimi gerçeğine inandığını belirtenlerin daha fazladır (McCright, 2016: 343-350). Thunberg’in talebinin hızlıca karşılık bulmasının bununla bir ilişkisi olduğu tahmin edilebilir.

Liberal dünya diyebileceğimiz Batı/Kuzey ülkelerinin demokratik yönetimlerinin kavramsal ve pratik yanlarının güçlenmesi ya da düşüşe geçmesi, gelecekte iklim konularında geliştirecekleri yeni uygulamalarla ilgili olacaktır. Bu konuda adım atabilen demokrasilerin uzun vadede daha farklı bir konuma alınacağı, örneğin ekolojik ya da çevreci demokrasi gibi, öngörülebilir (Fischer, 2019: 2-3). Dolayısıyla kısa süreli, seçim odaklı siyasetin ötesinde yeni bir siyasal vizyon geliştirerek söylemlerini yeni nesille eşleştirebilen siyasetçiler, bu eylem dalgasını ilerletecektir. Ancak Batı toplumlarında hızla yükselen sağ –popülizm ve aşırı-sağ söylemler/hareketler, daha farklı bir gündem yaratmaktadır. Bu yükselişten etkilenen ve bunu oy devşirme olarak kullanmak isteyen merkez-partiler bu yönde bir adım atmakta zorlanmaktadır. Özellikle merkez-sol partilerin, sosyal demokrat eğilimlerin zaten düşüşte olan çizgilerini yeniden yükseltebilmek için Thunberg ve benzeri yeni hareketlerin kitlesel etkilerini iyi anlayarak sahip çıkmaları gerekmektedir. Bizzat sosyal demokrasinin sembol ülkelerinden İsveç’te yükselen bu yeni eylemlerin, yerleşik siyasetin yeniden hizalanmasında etkili olması beklenmektedir.

3. Kyoto’dan Paris’e Uluslararası Siyasette İklim Gündemi

Thunberg’in aşağıda değinilecek eylem ve söylemlerinde öne çıkardığı Paris Antlaşması, COP21 olarak bilinen ve 30 Kasım-12 Aralık 2015 tarihlerinde Paris’te toplanan 2015 yılı BM İklim Değişimi Konferansı’nda ortaya konan bir metindir. COP (*Conference of Parties*/Taraflar Konferansı) toplantıları, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında taraf ülkelerin her yıl gerçekleştirildiği konferanslardır. Paris Anlaşması’nın en önemli özelliği, küresel ısınmanın uzun vadede 2 santigrat derecenin altında tutulması için gerekli önlemlerin alınması konusunda bir mutabakatın oluşmasıdır. Bu önlemlerin başında “sera gazı emisyonlarının azaltılması” meselesi vardır ki bu sürecin nasıl işleyeceği asıl önemli tartışma konusudur. İklim tartışmalarının düğümlendiği temel mesele, küresel ısınmanın zararları ya da iklim değişikliğinin olup olmadığından ziyade (bunu sorgulayan ve kabul etmeyen önemli bir kesim olmakla birlikte), başta devletler olmak üzere konuyla ilgili aktörlere yüklediği

sorumluluklar ve buna yönelik alınacak kararlardır. Devletlerin küreselleşme döneminin temel ve belki de asıl aktörleri olan yerel ve çok-uluslu şirketlere yönelik bu yaptırımları nasıl uygulayacağı; hangi devletin ne kadar sorumluluk alacağı ve bu gazların hangi usullerle ne düzeyde düşürüleceği temel tartışma ve uzlaşmazlık konusudur. Thunberg’in konuşmalarındaki aciliyet meselesi bu konunun bir an önce aşılmasına odaklanmaktadır.

Paris Anlaşması, iklim krizi konusunda yapılacakların genel çerçevesinde uzlaşma adına önemli bir ilerleme olsa da bu noktaya gelmesinin uzun müzakereler ve toplantılar sonucu olduğu gerçektir. Bu yönde uluslararası bir kamuoyu oluşturma girişimleri 1990’ların başına kadar uzanır. Dolayısıyla Thunberg’in belirttiği “30 yıllık boşa harcanan zaman” ile BM’ye bağlı zirvelerde alınan kararların tam olarak uygulanmamasını kastetmektedir.

Bu toplantıların ve geçilen aşamaların genel bir özetini vermek gerekirse, Kasım 1988’te BM Çevre Programı ve Dünya Meteoroloji Örgütü’nün ortak girişimi ile Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (*Intergovernmental Panel on Climate Change / IPCC*) kurulmuştur. IPCC hedefini “tüm seviyedeki hükümetlere iklim politikaları geliştirmekte kullanabilecekleri bilimsel bilgiler sağlamak” olarak belirlemiştir (ipcc.ch, 2019). IPCC’nin yayınladığı raporlar, ilerleyen süreçte iklim değişikliğinin geldiği noktayı açıklayan temel referans metinleri olmuştur. 2019 itibariyle IPCC’ye üye 195 devlet bulunmaktadır. Kurum, bugüne kadar 5 değerlendirme raporu yayınlamıştır. Bunlar çeşitli alt grupların çalışmalarıyla bir sürecin sonunda şekillenmektedir. İkinci rapor Kyoto ve beşinci rapor da Paris Anlaşması’nın temel girdisini oluşturmaktadır. Kurum ayrıca çeşitli alt başlıklarda özel raporlar da yayınlamaktadır. Tabii ki iklim değişiminin ya da çevre ve atmosfere dair sorunların, sosyal ve siyasal sonuçlarının olduğuna yönelik tespitler daha önce de yapılmaktaydı. Özellikle Soğuk Savaş sürecinde nükleer silahlanma karşıtı gösteriler, başta Almanya olmak üzere nükleer santral karşıtı protestolar, bu protestolar sürecinde gelişen vatandaş birlikleri ve bunların siyasal partiye (Yeşiller) dönüşme aşamaları, çevreci düşüncenin yüzyılın sonlarında geçirdiği genel hattı özetler. 1979’dan itibaren çeşitli uluslararası toplantılar çerçevesinde (Özel ve Kılıç, 2006) sera gazlarının atmosferde yarattığı etkisi, ozon tabakasının delinmesi tartışması ve buna bağlı olarak atmosferin ve yeryüzünün daha çok ısınması tespitleri, 1980’ler boyunca gündemde yer almaya başlamıştır. 1990’ların başından itibaren bu konudaki gelişmeler IPCC çatısı altında ilerlemektedir (Jager ve O’Riordann, 1996; Agrawala, 1998).

Tartışmanın 1990’larla beraber kısmen seyir değiştirmesi, “insan faaliyetlerinin etkisi ile normal kabul edilen değerlerde bir sapma yaşanıp yaşanmadığı” ile ilgilidir (Özel ve Kılıç, 2006: 139). Diğer bir deyişle, iklimde son yıllarda yaşanan olayların insan faaliyetlerinden mi

kaynaklandığı yoksa doğal bir gelişme mi olduğudur. Buna antropojenik (insan faaliyetine ilişkin) etkiler adı verilmektedir (Sayre, 2012: 58; Türkeş, 2008: 34). 2002’de Nobel Kimya Ödülü sahibi Crutzen tarafından yeni bir jeolojik dönemin başladığı ve bunun antroposen (insan kontrolündeki iklim dönemi) dönem olduğu öne sürülmüştür (Kaya, 2019: 108-118). İnsan etkisinin iklim değişikliği üzerinde belirleyici olduğu görüşü, 1988 yılındaki gelişmelerle beraber güçlenmiş ve 1990 yılında hazırlıklarına başlanan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi de bu fikir üzerine inşa edilmiştir (Kaya, 2019: 87; Özel ve Kılıç, 2006: 140; Hayırsever Topçu, 2008: 167). Kısacası 20. yüzyılın sonları itibariyle tarihsel bir dönüşümün olduğu vurgulanmakta ve uluslararası düzeyde de bunun karşılıkları görülmektedir.

3-14 Haziran 1992’de toplanan ve Yeryüzü Zirvesi (*Earth Summit*) olarak da bilinen Rio Konferansı’nda imzaya açılan Çerçeve Sözleşme, 21 Mart 1994’te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin temel amacı, iklim sistemine yönelik tehlikeli antropojenik müdahaleleri engelleyebilmek ve atmosferdeki sera gazı yoğunluğunu düzenlemektir. Çerçeve Sözleşme adı verilmesinin nedeni, ülkelere bağlayıcı oranlar verilmemesi ve zorlayıcı mekanizmaları içermemesidir. Bununla birlikte ülkelere Çerçeve Sözleşme hedefleri doğrultusunda özel anlaşmalar yapabilmeleri imkanı verilir. Bu doğrultuda Sözleşme’ye taraf ülkeler, yukarıda bahsi geçen COP buluşmalarında yıllık olarak 1995’ten bu yana bir araya gelmektedir. Berlin’de toplanan ilk COP’tan bu yana bu desteklerin nasıl ve hangi araçlarla sağlanacağı, gaz emisyonlarına dair yükümlülüklerin ne olacağı tartışması devam etmektedir. 1997’de Kyoto’da toplanan COP3’te ortaya konan Protokol, Çerçeve Sözleşme’nin detaylandırılması noktasındaki ilk önemli adımdır. Kyoto Protokolü’nün yarattığı etki önemlidir çünkü 2015 tarihli Paris Anlaşması’na kadar tartışma bu metin üzerinden; metindeki değişiklikler, imzalayan veya imzalamayan ülkeler gibi konular bağlamında yürümüştür. Protokole dair hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin eleştirileri olmuştur (Okereke, 2010: 467-468). Protokol ancak 2001 yılındaki değişiklikler sonucunda 177 ülke imzasıyla, Şubat 2005’te yürürlüğe girmiştir çünkü sera gazı salınımı konusunda en fazla sorumluluk taşıyan ülkeler, başta ABD olmak üzere, Protokolü imzalamamıştır (Hayırsever Topçu, 2008: 164; Özel ve Kılıç, 2006: 156). Bu konu da yukarıda değinilen kapitalizm, sosyal eşitsizlik, ekonomik kalkınma ve çevresel hedefler gibi konulardaki küresel ayrılıkları simgelemektedir. Thunberg doğmadan başlayan Kyoto Protokolü tartışmaları, 2000’lerin başlarında doğanların çocuklukları boyunca sürmüştür. 2000 neslinin sokağa çıkma nedeni, tam da bu uzun süren ve sonuç alınamayan müzakerelerin artık somut adımlara dönüşmesi isteğidir.

Bu bağlamda iklim tartışmalarındaki diğer önemli aşama, 7-18 Aralık 2009 tarihlerinde COP15’te kabul edilen Kopenhag Mutabakatıdır. “Konferans sonunda ABD, Çin, Suudi Arabistan, Brezilya ve Hindistan’ın ortaklığıyla bir son dakika uzlaşısı olarak kabul edilen Mutabakat, bağlayıcı azaltım taahhütleri yerine gönüllü katkılar vurgusuyla Sözleşme’nin Kyoto sonrası dönemde izleyeceği yolu belirleyen bir dönüm noktası olmuştur” (Kaya, 2017: 95). Kopenhag’ın önemini göstermesi açısından, 40 bin katılımcıya sahne olması ve devlet başkanlarının alışılmadık şekilde uzun görüşmeler yapmasının altı çizilmektedir (Bailer, 2012: 534). Gupta’ya (2012: 640) göre “ülkeler arasındaki anlaşmazlık, sorumlulukları nasıl paylaşılacağı konusundaki normatif prensiplerde çıkmaktadır. İklim görüşmelerindeki müzakerelerde ilerleme yönündeki ana engel, kaytarma/bedavacılık (*free-rider*) sorunudur”. Buna ülkelerin sorumluluktan kaçma isteği denilebilir. Ona göre (Gupta, 2012) “sorumluluğun nasıl paylaşılacağını gösteren yasal ilkeler küresel hukuk sistemine yerleştirilmelidir”. Başka bir tabirle konu aynı zamanda uluslararası hukuk sorunudur. Ancak Paris Anlaşması süreci, küresel anlaşmazlıkları yeniden hatırlatmıştır:

iklim değişikliği müzakerelerine ilişkin olarak gelişmekte olan ülkelerin talebinin, meseleyi emisyon azaltımı ile sınırlı tutmayan, sistemsiz eşitsizliklerin giderilmesine yönelik daha geniş bir bağlama yerleştirmek olduğu, buna karşın gelişmekte olan ülkelerin ise emisyon azaltımı için ekonomik açıdan en etkin yolu bulmaya odaklandığı vurgulanmaktadır. (...) Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin yapısal şartları gereği kendi içlerinde bölünmesi ve görüş ayrılıklarına düşmesi farklılaşan talepleri de beraberinde getirmiştir (Kaya, 2017: 96).

Toplumsal protestoların devletlere iklim konusunda daha çok girişimde bulunması konusunda uyarıları artmaktadır. Kopenhag sürecinde iklim adaleti kavramının daha net bir biçimde yükselişe geçtiği görülebilir. Özellikle dönemin Bolivya Devlet Başkanı Evo Morales’in açıklamaları ve yeni toplumsal hareketlerin bu süreçte kendini göstermesi kritik bir eşik olmuştur. Morales Kopenhag’ta bir araya gelip çözüm üretemeyen liderleri eleştirirken, “ülkelerin liderleri bu konuda karar veremiyorsa bunu neden bir araya gelen halklar yapmasın?” diyerek Cochabamba’daki alternatif zirvenin önünü açmıştır (Aguirre ve Cooper, 2010: 239). Kendi ülkesinde de o dönem yerli halkların yürüttüğü eylemler başta olmak üzere sosyal hareketlere dayanan bir başkanlık vizyonu ile hareket eden Morales, yerel siyasette çeşitli eleştirilere maruz kalsa da iklim mücadelesinin Küresel Güney’in liderliğinde gerçekleşeceğini iddia etmekteydi. “Batı ölüm kültürünü temsil ederken biz yaşam kültüründen geliyoruz” diye

Morales, bu süreçte iklim mücadelesini gündemlerine almayan siyasi liderlerin karşısında sembol isim oldu (Aguirre ve Cooper, 2010: 238; Kruse, 2014: 280).

Kopenhag’ta farklı gruplar tarafından COP süresince önemli protestolar ve yürüyüşler yapılmıştır (Chatterton vd. 2013). Müzakerelerin devlet ve hükümet temsilcilerinin yürüttüğü teknik tartışmaların ötesine geçmesinde ve iklim krizinin sosyal bir sorun olarak görülmesinde bu hareketlerin rolü büyüktür. İklim tartışmasını antagonist siyaset, müştereklerin yönetimi ve yeni stratejiler geliştirmek düzeylerinde (Chatterton, vd., 2013: 616-618) genişleten Kopenhag eylemlerinden 10 yıl sonra yeni eylem dalgası, “İklim İçin Okul Grevleri” biçiminde yükselmiştir. Ancak bu kez daha farklı bir nesil, genç aktörler ve daha basit ve net mesajlar doğmuştur. Thunberg’in yarattığı eylem dalgası, Kyoto sonrası güçlenen kurumsal ve sivil toplum kuruluşları eksenli ağların dışında yeni bir dönem başlatmıştır.

4. İklim Adaleti Tartışmaları ve Çevre Hareketi

İklim adaleti kavramı, çevresel adalet kavramının dönüşümüyle ortaya çıkmıştır. “Çevresel adalet kavramı, doğal kaynaklardan yararlanma sürecinden başlayarak kaynakların kullanımı ve bu kullanım sonucunda ortaya çıkan çöplerin saklanması kadar süreçteki hem bireysel hem de kurumsal davranışlarla ilgilidir” (Kılıç ve Tok, 2014: 220). Çevresel adaletten iklim adaletine doğru geçiş, kavramların klasik anlamlarının ötesine taşınarak yeni bağlamlarda ifade edilmesini sağlamış ve konunun günlük hayatın içerisinde insanların müdahalesiyle değişen boyutu öne çıkmıştır (Schlosberg ve Colins, 2014: 360). Ekosistemde bozulmaya yol açan her türlü müdahalenin tartışmanın içine alınmasıyla, krizin oluşumu ve çözülmesi sürecindeki aktörlerin (bireyler, topluluklar, devletler ve yakın dönemde şirketler) rollerine vurgu artmıştır. Bu süreçte yerel ve kısmi olarak görülen sorunların aslında bir ağ içerisinde herkesi etkilediği dolayısıyla sorunun küresel bir sorun olduğu görüşü güçlenmiştir. Bu çerçevede “küresel iklim değişikliği müzakerelerinin temelini oluşturacak üzerinde görüş birliğine varılan ortak tanımlar oluşturarak fayda ve maliyetleri adil dağıtmak mevcut uluslararası ilişkilerin karşılıklı güç dengesine dayandığı da düşünülürse son derece zor görünmektedir” (Demirci, 2013: 197). Özellikle Paris Anlaşması öncesinde yapılan çalışmalar, bu konudaki sosyal bilim ve teorilerin yönlendirici eksikliğinden bahsederken, Kuzey-Güney ülkeleri arası eşitsizliğin anlaşılması ve aşılması için teorik bilginin bu süreçte daha fazla yönlendirici olması gerektiğini vurgulamışlardır (Bradley ve Roberts, 2010: 134-166; Shove, 2010: 277-288). Diğer bir deyişle, iklim tartışması sadece teknik ve uzmanlık gerektiren bir konu olmanın ötesinde sosyal ve siyasal boyut kazanmaktadır.

Adalet kavramı, siyasal teorinin Antik Yunan’dan bu yana en temel tartışma konularındandır. Kavramın yeniden öne çıkmasında ilk olarak 2000’lerin başında küreselleşme-karşıtı ya da karşı-küreselleşmeci olarak nitelendirilen toplumsal hareketlerin “küresel adalet hareketi” adı altında örgütlenmelerinin payı vardır. 2001’den itibaren toplanan Dünya Sosyal Forumu’nun içerisindeki önemli tartışmalardan biri olan küresel adalet tartışması (Yıldırım, 2013: 122), bu konunun yüzyıl başındaki halini sembolize eder. Devamında pek çok toplumsal hareketin gündemine giren neoliberal ekonomik sistemin, serbest piyasa koşullarının ve sermayenin kontrolsüz akışının küresel bir adalet yaratmadığı, tersine Kuzey/Güney ayrımında olduğu gibi ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin artarak devam ettiği iddiaları güncelliğini korumaktadır (della Porta, 2015; West, 2013: 142-153). İklim meselesi de burada devreye girer. Sera gazı salınımında asıl rol sahibi gelişmiş ülkelere daha fazla sorumluluk yüklenmesi beklenmektedir. Bu ülkeler açısından ise geleceğe yönelik böyle bir sorumluluk adaletsizlik yaratmaktadır çünkü kendi ülkelerinin gelişme ve kalkınma süreçlerinin durdurulması talep edilmektedir. Genel olarak liberal ahlak, pazarda oluşması gereken dengeye dışardan yapılan her müdahalenin adaletsizlik doğuracağını öngörür. Özellikle Almanya, İngiltere, ABD gibi merkez ülkelerde muhafazakâr partilerin iktidarlarda olması ve popülist sağın da bu süreçte yeni bir söylem yükseltmesiyle beraber iklim konusundaki eleştiriler, dış dünyanın kendilerine karşı oynadıkları oyun olarak sunulmaktadır.

İklim adaleti konusundaki girişimler, sorunun coğrafya ya da mühendislik boyutunun ötesine taşınarak ekonomi-politik bağlamla ilişkisini kurmuştur. Esasen 1970’lerde de nükleer silah/enerji karşıtlığıyla konu bu haliyle öne çıkarılmıştı. İklim Adaleti, çevre hareketinin temel talebi olmuştur. Bu terim ilk kez 1999’da, internetpirate.com adresli bir web sitesinde, sonrasında Kasım 2000’de COP6 İklim Değişimi müzakereleri sırasında Hollanda’daki Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Komite konferansında kullanıldı (Chatterton, 2013: 606). Ardından uluslararası anlamda 2002’de BM’nin Johannesburg’taki (Rio+10 olarak da bilinen) Sürdürülebilir Kalkınma Üzerine Dünya Zirvesi’nde ifade edildi (Goodman, 2009: 502). “İklim Adaleti’nin 27 İlkesi”, 14 farklı STK’nın bir araya gelerek oluşturduğu bir metindi ve temel olarak Güney ülkelerinin ekolojik borçları üzerine inşa olmuştu. Bu bağlamda çözümün yanlış yerde arandığı ve sadece emisyonlar ve karbon salınımı üzerine odaklanmamak gerektiği fikri yükseltildi. 1990’ların sonundan itibaren özellikle önce İklim Eylem Ağı (*Climate Action Network*), daha sonra 2007’de Bali Konferansında oluşan İklim Adaleti Şimdi! (*Climate Justice Now!*) gibi taban ağları ve inisiyatifler, BM’nin reformist anlayışının ötesinde doğrudan eylemlerle konunun siyasal boyuta taşınması gerektiğini savundular ve bu yönde eylemler

gerçekleştirdiler. 2010’da *Klimaforum* ve *Via Campensia* adlı oluşumlar bu eylem ve alternatif vizyon sürecini ilerlettiler. Bu eylemler, çevre hareketinin 2000’lerdeki ana hattını sembolize eder. Bu hat, liberal bir uzlaşma siyasetinin yetersizliği teziyle mücadelelerini daha radikal, sol/sosyalist çizgiye yaklaştırmışlardır. Böylece sadece sera gazı emisyonlarının değil ulaşım, taşımacılık, ürün ve hizmetlerin üretimi ve tüketimi, finans gibi alanlardaki dönüşümün gerekli olduğunun altını çizmişlerdir (Bond, 2011: 4-5). “Yeşil ve kızıl mücadelenin birbirine yaklaşması” olarak nitelendirilen bu eko-sosyalist çizgi, iklim adaleti ile sosyal adalet arasında bağlantı kurmak istemekte ve yatay/tabandan (*horizontal/grass-root*) hareketlerin birbiriyle temas içinde olmasını savunmaktadır.

2010’da Bolivya’daki Cochabamba Konferansı’nda biraraya gelen oluşumların talepleri, Bolivya hükümeti tarafından BM metinlerine eklendi. Bu konferans sayesinde iklim mücadelesi BM’nin iklim zirvelerini ve resmi müzakereleri aşan bir içeriğe doğru genişledi (Kruse, 2014). İklimi adalet perspektifinden savunan yatay çevreci hareketlerin geliştirdiği dünya vizyonu ve gelecek fikri/tasavvuru, çevre ve iklim gündemini önemli ölçüde değiştirmiştir ve konuyu sosyal bir perspektife yerleştirmiştir. Ancak Sosyal Forum tartışmasında görüldüğü gibi bu hareketler kimi noktalarda, özellikle ortak eylem ve söylem geliştirme açısından ayrı düşmüşler ve bu açıdan da vaat ettikleri güçlü dönüşümü sağlamakta zorlanmışlardır (Goodman, 2009). Okereke de (2010: 471) var olan uluslararası sistemin piyasa mekanizmasının işleyişini verili kabul etmesi nedeniyle, iklim adaleti önerilerinin marjinal kaldığını belirtmektedir. Kopenhag sonrasındaki tartışmalarda adalet kavramının daha çok duyulacağını ancak bunun uygulanabilir uluslararası uygulamalara dönüştürülmesi gerektiğini vurgulayan Okereke (2010), ideal hedeflerle pratik gerçeklik arasında bağlantı kurulabilmenin öneminden bahseder.

Çevre hareketi, 1968 sonrasındaki yeni toplumsal hareketler ekolünün önemli hatlarından biri olmuştur ve bugün de gelişerek devam etmektedir (Saunders, 2013: 22-45; West, 2013: 118-127). Yukarıda 2000’lerin başından itibaren genel çerçevesi verilen bu mücadelenin Thunberg’le beraber yeni bir ivme kazanması beklenebilir. “Yeşil ideoloji”, pek çok ülkede Yeşiller ve benzeri adlı örgütlenmelerle siyasi parti olarak seçim yarışlarının da içindedir ve radikal ya da reformist önerileriyle siyasal gündemi belirlemektedir. Bu bağlamda onları siyasal skalanın sol ya da sağ yanlarına oturtmak kolay değildir (West, 2013: 120-125). Örgütsel olmayan ya da ağ şeklindeki örgütlenmiş hareketlerin az veya çok bu resmi partilerle ilişkisi bulunmaktadır. Hedefler ve gerçeklik arasındaki bağların kurulmasında siyasi partilerin

devreye girmesi, yukarıda da belirtildiği gibi önem kazanacaktır. Siyasal sistem içerisinde yasal değişikliklerin yolu, parlamenter sistem içindeki mücadeleyle şekillenmektedir. Thunberg ve yarattığı eylem dalgası, henüz ulusal ya da uluslararası bir oluşumun bünyesinde doğrudan karşılık bulmamıştır. Ancak tam da bu yeni hattı hızlıca bünyesine katabilen partilerin yeni genç nesil ve seçmenle bağ kurabileceği söylenebilir.

5. Thunberg’in Eylemlerinin Duyulması ve Yayılması

Stockholm’de yaşayan lise öğrencisi Greta Thunberg’in hükümetinin (aşağıda yeniden değinilecek olan) Paris Antlaşması’nın gereklerini yerine getirmesi için başlattığı eylemin 1 yıl içerisinde yeni bir çevre aktivizmi yaratmasında, konunun uluslararası medya tarafından sahiplenilmesi önemli bir aşama oldu. Bu süreç The Guardian ve New York Times’ta Thunberg ile ilgili haberler üzerinden açıklanacaktır.

Esasen Thunberg’in eylemine dair ilk İngilizce haber, *We Don’t Have Time* (Zamanımız Yok) isimli çevreci oluşum tarafından yapılmıştır. İsveç ve Danimarka gazetelerinde konu olduktan sonra onunla ilgili ilk İngilizce haber, 23 Ağustos 2018’te bu oluşumun haberleştirmesiyle olmuştur. Haber, İsveç’te derslere katılımın zorunlu olduğunu hatırlatıp “okulda derslerini asarak, iklim için yasaları çiğniyor” vurgusuyla verilmiştir (medium.com, 2018a). Haberde, *We Don’t Have Time* oluşumunun facebook sayfasında bu eylemi 24 saatten kısa süre içinde duyurduğu belirtilmektedir. Oy verme yaşında olmadığı için böyle bir eylem yaptığını belirtilen Thunberg’e bazı öğretmenlerinin destek verdiği de vurgulanırken aynı yayın organında 24 Ağustos’ta Thunberg’in İsveççe yazdığı ve site tarafından İngilizceye çevrilen yazısına yer verilmiştir (medium.com, 2018b). “İnsanlık tarihinin karşı karşıya olduğu en büyük kriz nedeniyle kendini güvende hissetmediğini” söyleyen genç aktivist, yazıda İsveç’in iklim konusunda rol model olmadığını, ülkesinin emisyon konusunda diğer ülkelere yardım eden değil yardıma ihtiyacı olan bir konumda olduğunu yazmıştır.

The Guardian’da konuyla ilgili ilk haber/yorum, 1 Eylül 2018’te çıktı (Crouch, 2018). Metin, ağırlıklı olarak medium.com’daki bilgilere dayanmaktadır. Thunberg’in İsveç’te son 262 yılın en sıcak yazının ardından bu eyleme başladığı vurgulanırken eyleme destek veren diğer kişilerin ifadelerine de yer verilmektedir. Haberde Thunberg’in Asperger (sosyal etkileşimde zorluklar ve sınırlı, stereotipik ilgi ve etkinliklerle tanımlanan otizm) sendromlu olduğu da belirtilmiştir. Bu konu daha sonra da değinileceği gibi eylemciye yönelik eleştiri ve hatta saldırılarda oldukça kullanılan bir ‘sorun’ olarak öne çıkarılmıştır. Thunberg de, twitter hesabında (@GretaThunberg) kendisini tanıtırken “Aspergerli iklim aktivisti” ifadesini kullanmaktadır.

Thunberg, 16 Eylül 2018’de twitter hesabında eylemini her Cuma devam ettireceğini açıklamıştır. Twitinde dünya çapında bu eyleme destek beklediğini içeren bir video yayınlayarak konunun genişlemesinde ilk adımlardan birini atmıştır. Ardından 26 Kasım 2018’te The Guardian’da yazısı yayımlanmıştır. Yazıda Thunberg (2018), televizyonu açtığımızda ilk duyduğumuz şeyin neden iklim krizi olmadığını sormuş ve Asperger sendromlu biri olarak konuların kendi için siyah ve beyaz kadar net olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan iklim krizi gibi bir konuda gri bölge olmadığını, değişimi biz insanların durdurabileceğini belirtmiştir. Özellikle İsveç ve Avustralya’dan örneklerin verildiği yazıda, yetişkinlerin kendilerini hayalkırıklığına uğrattığını ve değişimin bugünden itibaren kendileri tarafından başlatıldığını söylemiştir.

İklim eylemi çağırısına ilk ve en kalabalık yanıt, Avustralya’dan geldi. Avustralya’daki aşırı-sağ söylemlerinin iklim-şüphecilğini yükselttiğine daha önce değinilmişti. The Guardian’ın haberine göre (Zhou, 2018) Thunberg’ten etkilenen eylemciler pek çok kentte yoğun katılımı bir araya geldiler. Sidney’de eyleme ilkokul ve ortaokul düzeyinde binden fazla öğrencinin katıldığı belirtilen haberde öğrencilerin görüşlerine de yer verilmiştir. New York Times’ta Thunberg’le ilişkili ilk haber (Albek-Ripka, 2018), Avustralya’daki bu eylemin arkasından gerçekleşti. Haberde Thunberg’in adı öğrencilere ilham veren kişi olarak geçerken ve eylemlerine dair detaylar, The Guardian’a verilen bağlantıyla sınırlı durumdadır. Haber, katılımcılara ve onların açıklamalarına odaklanmıştır. New York Times’ta Thunberg’e dair ilk detaylı haber (Sengupta, 2019), oldukça geç sayılabilecek bir tarihte, ancak 18 Şubat 2019’da kendisine ve ailesine dair bir portre şeklinde sunulmuştur. Bu tarihten önce İsveçli aktivist, Aralık 2018’te COP24 toplantısında, Ocak 2019’da Davos’ta konuşmalar yapmıştı. Time’in 2018’in en etkili insanları listesinde yer almış ve AB temsilcileriyle görüşmüştü.

COP24 zirvesine katılmak için elektrikli arabayla iki günde İsveç’ten Polonya’ya gelen Thunberg, Davos’a da 32 saatlik tren yolcuğuyla ulaştığını belirtmiştir. 2019 Eylül’ünde gerçekleşen New York’taki BM Zirvesi’ne İngiltere’den yelkenli tekneyle yola çıkarak ulaşmıştır. Benzer bir yolculuğu Aralık 2019’da COP25 zirvesi için İspanya’ya ulaşmak için de yapmıştır. COP24’e katılan İsveçli aktivist, “liderlerimiz çocuklar gibi davrandığı için biz sorumluluk almalıyız” şeklindeki ironik sözleriyle (Carrington, 2018) eyleminin haklılığını savunmuştur. COP24’e dair resmi yetkililerin açıklamalarından ziyade, Thunberg’in toplantıya katılması haber değer taşımıştır. Thunberg’in katılımı ve açıklamaları, diğer açıklamalara göre medyada daha çok yer bulmuştur. “Zirveden daha fazla eylem, daha az konuşma bekliyordum ancak çoğunlukla muhabbetten oluşuyordu. (...) Bu çok önemli bir fırsat ancak bu şekilde

giderse, hedeflenen hiçbir şeye ulaşamayacağız” şeklinde açıklamaları siyasetçilerin rutin toplantılarına yönelik eleştiriydi (iklimhaber, 2018). Zirve sırasında democracynow.org'a (2018) verdiği söyleşide “emisyon değerlerimizi düşürmemiz gerekirken onu denizaşırı ülkelere gönderiyoruz. Tüketeceğimiz şeylerin üretimini denizaşırı ülkelerin yapmasına izin veriyoruz” diyen Thunberg, “fark yaratmak için asla çok küçük değilsiniz. (...) önceki nesillerin bizim uğraşacağımız ve yaşayacağımız sorunları yarattığını anlamak zorundayız” şeklinde konuşmuştur (Carrington, 2018).

Yaptığı çağrının hızlı bir şekilde yayılmasından ve ses getirmesinden memnun olduğunu belirten genç aktivist, konuşmalarında ağırlıklı olarak zaman ve aciliyet meselesine odaklanmaktadır. Bu açıdan 2019 yılının Ocak ayında gerçekleşen Davos zirvesindeki konuşmasının başlığı oldukça açıklayıcıdır: “Evimiz yanıyor” (*Our home is on fire*). Bu konuşma The Guardian tarafından tam metin olarak yayınlanmıştır. “İklim krizini çözmek Homo sapiens’in karşılaştığı en büyük ve karmaşık sorundur. Bununla birlikte ana çözüm, küçük bir çocuğun anlayacağı kadar basittir. Sera gazı emisyonlarımızı durdurmak zorundayız” diyen Thunberg (2019a) Davos’ta hep başarı hikayelerinin anlatıldığını ancak tüm siyasal hareketlerin ve medyanın emisyonlar konusunda kamuoyu oluşturmakta başarısız olduğunu vurgulamıştır. Konuları siyah-beyaz olarak görme konusundaki vurgusuna devam eden Thunberg, “artık kibarca değil açıkça konuşma zamanı” olduğunu belirterek “sizleri bir krizde gibi davranmaya çağırıyorum, çünkü evimiz yanıyor” demiştir.

Katowice ve Davos ziyaretlerinin ardından The Guardian’ın Thunberg’le ve iklim eylemleriyle ilgili haber ve yazı sayısı hızla artmıştır. 13 Şubat 2019’da 224 akademisyenin Thunberg’in çağrısına karşı destek imzalarını içeren bir metin (guardian.com, 2019) yayınlanırken, 15 Şubat tarihli haberde (Wats, 2019) Thunberg’in büyük bir değişim başlattığından bahsedilerek, uzun süre sonra insanların göçmenlerden değil de çevreden bahsetmeye başladığının altı çizilmiştir. Thunberg’in çağrısı sonrası farklı ülkelerdeki eylemlerden bahseden bu haberde İsviçre’de 18 Ocak’ta 23 bin, 2 Şubat’ta 65 bin kişinin katıldığı, Almanya ve İngiltere’nin çeşitli şehirlerinde de her hafta on binlerce kişinin katıldığı protestoların gerçekleştiği belirtilmiştir. Katılımcıların ağırlıklı olarak lise öğrencileri olduğu kaydedilirken üniversite öğrencilerinin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında örgütlü iklim aktivistlerinin de eylemi desteklediği vurgulanmıştır. Bazı ülkelerde tekil eylemler de gerçekleştirilmiştir.

15 Mart 2019 için yeni bir küresel iklim eylemi çağrısı yapılmış ve Avustralya’dan Hindistan’a 128 ülkede toplamda 2233 şehir ve kasabada çeşitli protestolar gerçekleşmiştir (Carrington, 2019). 23 Nisan’da editöryal yazıyla The Guardian’ın Thunberg’e desteği açık bir şekilde

tescillenmiştir. Yazıda (Editorial, 2019), genç aktivistin uzak akrabası olan ve iklim mücadelesinin öncülerinden Svante Aarhenius’un 1890’larda iklim üzerinde insan etkisine dair bilimsel çalışmaları olduğu kaydedilmiş ancak bu alanda ilk uluslararası metnin 1990’da yayınlandığı vurgulanmıştır. Yazı, yıllar içinde yürütülen mücadeleye rağmen bu konunun bir türlü yaşamsal sorun olarak gündeme gelmediğini ve Thunberg’in mücadelesinin bu kadar büyük ses getirmesinin de öngörülmediğini belirtmiştir. O dönemde İngiltere’de gerçekleşen *Extinction Rebellion* isimli hareketin daha sert eylemleri, yazının içeriğine girmiştir. İki eylem tarzının mesajının, panik içinde olmamız gerektiği olduğu kaydedilmiştir. The Guardian, sonraki günlerde de Thunberg’e atıf yaparak iklim eylemlerine dair haberlere sıkça yer vermeye devam etmiştir.

New York Times’ta yukarıda belirtildiği gibi ilk kez 18 Şubat’ta yer alan detaylı yazıda Thunberg’e dair ailevi bir profil çizilmektedir (Sengupta, 2019). Yazıda Thunberg’in “tüm hayatım boyunca görünmez oldum, hiçbir şey söylemeyen görünmez bir kız. Bir anda insanlar beni dinledi, bu çok garip bir zıtlık ve zor” ifadelerine yer verilmiştir. ABD basınının sevdiği tarzda, insan hikayesi üzerinden işleyen yazıda Thunberg’in fiziksel özellikleri, konuşma tarzı ve insanlarla iletişim biçimi öne çıkarılmıştır. “İğneleyici. Dobra. Tatlı kelimesinin zıttı” diye tanımlanan Thunberg, “kazara olmasa da alışılmadık bir aktivist” olarak tanımlanmıştır. “İklim değişimi çağında modern dönem Cassandrası” (geleceği gören ancak insanları ikna edemeyen mitolojik figür) olarak Thunberg’in babası, annesi ve kardeşiyle birlikte geçirdiği aile hayatına odaklanılmıştır. Ailesinin çeşitli alanlarda ünlü isimlerden oluşması, daha sonra Thunberg’e yönelik eleştirilerin de merkezinde yer alacak bir diğer konudur. Yazıda ayrıca *We Don’t Have Time*’dan Ingmar Rentzhog’un kendi şirketi için Greta’nın fotoğraflarını izinsiz kullanmasına dair bir bilgi ve ailenin buna yönelik tepkisi de aktarılmaktadır (Sengupta, 2019).

2019 Şubat ayından itibaren eylemlere daha sık yer veren NY Times, 12 Mart tarihinde Editöryal bir yazı (Editorial Board, 2019) ile konuyu daha geniş çerçevede ele almış ve ABD siyasetiyle ilişkilendirerek analiz etmiştir. “Yetişkinler İklim Konusunda Azarlanıyor” başlıklı yazıda Thunberg’in sözlerinin ve mesajının dinlenilmesinin zorunluluk olduğu, onunla birlikte BM İklim Raporlarının da benzer konulardan bahsettiği vurgulanmaktadır. “Değişimin beklenmedik aracısı” Thunberg, “otistik, küçücük ve uzun konuşmaları sevmeyen birisi” olarak tasvir edilmiştir. Konuyla ilgili olarak genç Demokrat Kongre üyesi Alexandria Ocasio-Cortez’in yaptığı *Green New Deal* (Yeni Yeşil Düzen) başlıklı siyasi çağrıdan bahsedilmiş ve Cumhuriyetçilerin bunu sosyalist trojan olarak nitelendirildiği belirtilmiştir. Thunberg’in ise Parlamento oyunlarından uzak olduğu ve zaman kalmadığını vurguladığı iletilmiştir. COP24

konuşmalarına atıflar olan yazı, Thunberg’in “buraya dünya liderlerinin dikkatini çekmek için yalvarmaya gelmedik, beğenseniz de beğenmeseniz de değişimin geldiğini bildirmeye geldik” ifadeleriyle son bulmaktadır (Editorial Board, 2019).

Buraya kadarki kısmı özetlemek gerekirse Thunberg, kısa ve net olarak bu krizin zaman kaybetmeden çözülmesi gerektiği vurgulamaktadır. Konuşmalarında uluslararası sözleşmelerin ve bilimsel çalışmaların gereğinin yapılmasını istemektedir. Bu konuda siyasilere sorumluluk üstlenmediklerini, yetişkinlerin çocukların geleceği konusunda gerekli adımları atmadıklarını belirtmektedir. Bu durum tespiti sayesinde, büyük oranda siyasal angajmanlara sahip olmayan yaşlılarını birer aktiviste dönüştürebilmiş; karmaşık bir konuyu herkesin ve özellikle yaşlılarının dikkatini çekecek şekilde ifade etmiştir. Ayrıca okulla ilişkili eylem, ‘68’in üniversite işgallerine yakın biçimde, bir eylem repertuarı olarak yeniden toplumsal hareketlerin eylem biçimi haline gelmiştir. Okul bırakmayı grev olarak nitelendirmek, iklim krizinin çözülmesinin bir hak talebi olduğu noktasına taşımıştır. Eylemlerdeki yaratıcı ve renkli pankartlar da eylemlerin görünürlüğünü artırmıştır. Özellikle “Bir B gezegeni yok” (*There is no Planet B*) ortak söylemlerden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla ortak yaşamın yine ortak mücadeleyle birlikte yaratılacağı ve yeni düzenin birlikte kurulacağı vurgusu burada öne çıkmaktadır. Eylemlerin düzenliliği (her Cuma olması) protestoların güçlenmesindeki önemli noktalardan bir diğeridir. Tabii ki sosyal medyanın harekete geçirici gücü ve özellikle bu yaş gruplarındaki kişilerin sosyal medyayı bu amaçla kullanması da ayrıca incelenmesi gereken ve hareketin kolaylıkla yayılmasını sağlayan bir başka önemli faktördür.

Thunberg’in yarattığı eylem dalgası, geçen sürede sönümlenmemesi ve kayda değer kalabalıklara ulaşmasıyla toplumsal hareket niteliği almıştır. Ancak bunu toplumsal hareketler içinde nereye oturtacağımız, var olan ana-akım açıklamalar (Opp, 2009; West, 2013: 153-201) içinde yetersiz kalmaktadır. Çevre hareketinin geliştiği örgütsel bağlardan yoksun, örneğin *Greenpeace*, *Friends of Earth* ve *Earth First!* gibi oluşumlara dayanmayan, daha bireysel bu eylem biçimi, yukarıda değinilen önceki yıllarda gerçekleşen çevre ve iklim aktivizminden yer yer ayrılmaktadır. Geçen bir yılda yaşananlar çevresel hareketin daha gevşek nitelikli, ağ benzeri örgütlenmelerini (Saunders, 2013: 27-30) andırırsa da yeni nesil iletişim ağı olarak internetin etkisi burada daha çok öne çıkar (Castells, 2013). Thunberg’in sosyalist ya da anarşist teoriden de beslendiğini söylemek mümkün değildir. Ancak emek-değer teorisi üzerinden olmasa da kapitalizm eleştirisi yapmaktadır. Eylemlerin bireysel ve kolektif olanın bağlantısını kurmak, ortak olanı (müşterek/*common*) birlikte kurtarmak üzerine şekillendiği aşıkardır. Bu bağlamda 2010 sonrası gelişen İşgal Et, Öfkeli, *Nuit Debout* tarzı hareketlerle lidersizlik, bir

manifestonun olmaması ve yatay ilişkiler bağlamında ilerlemesi nedeniyle bağlantıları vardır (della Porta, 2013, 2015; Yıldırım, 2018). Toplumsal hareketlerin daha teknik boyutlarına odaklanan ve kaynakların mobilizasyonu teorisinin ve siyasal fırsat yapıları kavramlarının geliştirilmesine dayanan yaklaşımlar bağlamında (McAdam vd., 2003; Opp, 2009: 304) Thunberg’in eylemlerinin tam bir toplumsal hareket olduğu söylenemez. Özellikle Tilly’nin öne çıkardığı, hareketlerin program-kimlik-duruş geliştirdiği tespiti, henüz bu eylemlerde gerçekleşmemiştir. Ancak yine Tilly ve Tarrow’un tarif ettiği “çekışmeci/mücadeleci siyaset” ve “kamu otoritelerine yönelik sav-geliştirme” (*claim-making*) bağlamında bir hat açtığı söylenebilir. “Toplumsal hareket tabanı” ve “dinamik bir mücadele” (Tilly ve Tarrow, 2007: 113-115; McAdam vd, 2003: 7-8) yaratmak bağlamında Thunberg’in eylemleri anlam kazanabilir.

Bu çalışma için önemli olan husus, iklim tartışmasının örgütsüz ya da tipik anlamda siyasi bir aktör olmayan bir genç tarafından uluslararası siyasete yerleştirilmesidir. Yeni neslin eski tür siyasal söylemlerden ziyade iklim gibi yeni bir tartışma aracılığıyla siyasetle temas kurması da kritik konudur. İklim siyaseti, liberal uzlaşmacı ve reformist çizginin devletler eliyle oldukça uzun sürede çözmeyi önerdiği yaklaşımın yanlışlığına ve konunun aciliyetine doğru odaklanmaktadır. Daha çatışmacı/antagonistik bir siyasetin yürütüldüğü bu dönemde, iklim krizini iklim adaleti olarak yorumlayan kesimler bu değişim sürecinin öncül aktörleridir. Thunberg ve diğerleri bu hattı ileri taşımaktadır. Her ne kadar bu yeni eylemleri herhangi bir ideolojiyle eklemek ve önceki kuşağın radikalliğinden bahsetmek mümkün olmasa da Thunberg’in söylemsel bir yenilik yarattığı belirtilebilir. Örgütlü aktivizmin, gündelik hayat ve yeni nesille buluşmasını sağlayabilmek bu noktada güçlerin birleşmesi ve devletlere adım atırabilmek için önemli bir eşik olarak önümüzde durmaktadır.

6. Thunberg’e Yönelik Eleştiriler

İsveçli genç aktiviste ve yarattığı etkiye karşı yükseltelen tepkilerden de bahsetmek gereklidir. Bu tarz eylemler, toplumsal hareketler ve protestolar her zaman yerleşik siyasetin ve otoriterlerin tepkisini çeker. Özellikle muhafazakâr yaklaşımlar bu değişim isteklerine şüpheyle bakar. Yukarıda aşırı-sağ ve iklim değişikliği tespitlerine şüpheyle bakan kesimlerin eleştirilerine kısmen yer verilmişti. Burada daha doğrudan Thunberg’e yönelik eleştirilere/hakaretlere değinilecektir.

Eleştirileri, siyasi ve kişisel olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kişisel eleştirilerde, Asperger sendromu kaynaklı fiziksel özellikler öne çıkan unsurdur. İngiliz websitesi yöneticisi Brendan O’neill Thunberg’in “ürkütücü, monoton sesli, gözlerinin apokaliptik bir korkuyla dolu”

olduğunu yazarken, bir başka İngiliz gazeteci Gladio Fawks, Thunberg’in imtiyazlı bir geçmişi/ailesi olduğunu belirtmiş ve annesinin Eurovision’a çıkmış bir şarkıcı ve babasının da bir yazar ve sanatçı olduğunu hatırlatmıştır (Chakraborty, 2019). Bu noktada en son ve ağır eleştirilerden biri, 1 Ağustos 2019’da Avustralyalı bir siyasi blogger olan Andrew Bolt, Thunberg’i “son derece rahatsız” (*deeply disturbed*) olarak nitelemiştir. Bolt, “son derece rahatsız Greta Thunberg iklim paniği yayarken pek çok dünya liderinin neden onu dinlediğini kendimize sormalıyız” demiştir. Thunberg’in twiterdan verdiği cevap şu şekildedir: “yalnızca biz çocukların iletişim içinde olması ve bilim doğrultusunda hareket etmesi nedeniyle sürekli devam eden bu komplo teorileri ve nefret olgusu karşısında gerçekten son derece rahatsızım. Yetişkinler nerede?” Yine Ağustos 2019’da, İklim Zirvesi için New York’a yaptığı tekne yolculuğu sırasında, Brexit yanlısı İngiliz işadamlarından Arron Banks, “Ağustos’ta feci yelken kazaları olabiliyor” şeklinde yazarak bu yolculukla dalga geçmiştir. Banks daha sonra bunun bir espri olduğunu ve çevrecilerin espriden anlamadığını yazmıştır. Muhafazakar bir İngiliz milletvekili de eylemlerin “bir grev değil okul kaçamağı” (*truancy*) olduğunu yazmıştır (Nevett, 2019; Baggini, 2019).

Daha siyasi eleştirilere bakıldığında bu konudaki en derli toplu yazılardan biri The New York Times’ta çıkmıştır. Christopher Caldwell (2019) imzalı yazıda, Thunberg’in siyasetinin basitleştirme ve paniğe sevk etme üzerine kurulu olduğunu ancak demokrasilerin bu şekilde işlemediğini, beklemenin ve görmenin demokrasilerin başta gelen olgunluklarından biri olduğunu savunmaktadır. Normalde reşit olmadığı için uluslararası zirvelerde konuşmasına izin verilmemesi gerektiğini söyleyen Caldwell (2019), Thunberg’in bir ergen olarak davrandığını, erken gelişmiş ve nüktedan olduğunu, o yaşlarda her okunan esere radikal bir şekilde sahip çıkılabileceğini söylemektedir. Yetişkin olmadığı için yasal olarak sorumlu tutulamayacağını ve bu nedenle tam olarak da eleştirilemeyeceğini belirten yazar, iklim krizinin ciddi bir mesele olduğunu ancak ‘zamanımız kalmadı’ söyleminin yerinde olmadığını belirtmektedir.

Eleştirilere nadiren yanıt veren Thunberg, Asperger sendromunu bir süper-güç olarak gördüğünü belirtirken bir facebook iletisinde (Thunberg, 2019b) “ben aracıyım, bilim insanların yıllardır söylediklerini tekrarlıyorum” demektedir. Söz konusu bilimsel çalışmalar ve tespitler, sadece sayısal veriler olmanın ötesine ancak toplumsal mücadele içinde anlam kazanarak geçebilir.

7. Sonuç

Greta Thunberg’in başlattığı bireysel eylemlerin İklim İçin Okul Grevleri, Gelecek için Okul Grevleri, Gelecek İçin Cuma gibi isimlerle küresel çapta sahiplenilmesinin üzerinden iklim tartışmasının sosyal boyutunun altını çizen bu yazıda, bu eylemlerin siyasal çerçeveyi sorguladığı vurgulanmıştır. Yeni nesil aktivistlerin “zamanımız kalmadı” vurgusu, 1990’lardan bu yana ağır adımlarla ilerleyen iklim konusundaki politikaların siyasiler tarafından daha fazla ciddiye alınmasını içermektedir. 2000 sonrası doğan nesil, iklim sorununun kendi yaşamlarını doğrudan etkileyeceği konusunda bilinçlenmektedir. Ortak yaşamımız ve kaynaklarımız yine ortak bir mücadeleyle korunup şekillendirilebilir. Siyaset tam da bu mücadeleyle ilgilidir. Böylece iklim hareketi ve aktivizmi yeni nesille siyaseti eklemlerken, siyasal pratikleri ve aktörleri etkilemektedir. Eylemler önce uluslararası ana akım medyanın ilgisini çekerek gündemin üst sıralarına taşınırken ardından uluslararası zirvelerin konusu haline gelmiştir.

Bilimsel tartışmaların kitleselleşmesi ve bunun gündelik hayatın içinden yaşamsal bir konu oluşunu vurgulamasıyla Thunberg bir fark yaratmaktadır. Hem siyasetin ne olduğunu düşündürmesi hem de çevre aktivizminin ivme kazanması noktalarında Thunberg öncülüğünde yeni neslin mücadelesi, yakın dönem tartışmalarını belirlemektedir.

Yakın zamanda yoğun şekilde artan aşırı hava olayları, yoğun yağışlar, seller, özellikle okyanusa açık kıyılarda gerçekleşen üst seviye fırtına ve kasırgalar, çok sık gerçekleşen ve durdurulamayan orman yangınları, iklim değişikliğinin artık gündelik hayatımızı daha fazla etkilediğini göstermektedir. Bunların istisnai olaylar olmadığı ve uzun süreli bir dönüşümün parçası olduğu tezi, iklim krizinin temel özetidir. Bu krizin durdurulması ve iyileştirilmesi için insani müdahalelerin de gözden geçirilmesi gereklidir. Kişisel, yerel, bölgesel ve küresel aşamalarda yapılacak farklı uygulamalar söz konusudur. Her ne kadar bireylere su tüketimi, çöplerin geri dönüşümü, daha az enerji tüketimi konularında tekil düzeyde sorumluluklar yüklense de asıl rol alması gereken aktörler, şirketler ve devletlerdir. Devletlerin yasa koyucu olarak bu konuda çizecekleri çerçeve belirleyici boyuttur. Ancak siyaset, sadece devletlerle ilgili bir kavram değildir; bireysel düzeyden başlayıp kolektife dönüşen mücadeleler de her zaman şekillendiricidir. Siyasal tartışmalar, gündelik hayattan başlar. Yazıda aktarılan iklim krizinin ortak geleceği ilgilendiren sosyal adalet boyutu bu şekilde ortaya çıkar. Sosyal bilimciler ve kapitalizm analizleri gittikçe daha fazla şekilde bu konuyu gündemlerine almaktadır. Thunberg ve yeni nesil iklim aktivizmi bu dönüşüm içinde kritik rol oynamaktadır. İklim meselesi siyasal alanın şekillenmesinde gelecek on yıllar boyunca önem taşıyan bir konu olmaya devam edecekse bu durum Thunberg gibi yeni ve beklenmedik aktörlerin devreye girmesiyle olacağı iddia edilebilir. Bu yeni aktörler, yerleşik siyaset için sarsıcı etkidedir.

Ancak bu etkinin yerleşik kurumlar tarafından ne şekilde karşılık bulacağı henüz belirsizdir. Sağ-popülizmin ve muhafazakâr partilerin ağırlığını koruduğu 2020’lerin başında, merkez-ülkelerde bu yönde bir değişim emaresi yoktur. Özellikle gittikçe güç kaybeden merkez-solun toplumsal hareketlerle ve kitlelerle bağını yeniden kurmak adına bu tarz eylemleri önemsemesi gerekmektedir.

Kaynakça

Agrawala, S., 1998. Structural and Process History of the Intergovernmental Panel On Climate Change. *Climatic Change*, 39(4), 621–642.

Aguirre, J. C., ve Cooper, E. S., 2010. Evo Morales, Climate Change, and The Paradoxes of A Social-Movement Presidency. *Latin American Perspectives*, 37(4), 238-244.

Albek-Ripka, L., 2018. Climate Change Protest Draws Thousands of Australian Students, *NY Times*, November 30, <https://www.nytimes.com/2018/11/30/world/australia/student-strike-climate-change.html>, Erişim: 02.09.2019.

Backstrand, K. ve E. Lövbrand (Eds.) 2015. *Research Handbook on Climate Governance*, Cheltenham: Edward Elgar.

Baggini, J., 2019. Greta Thunberg’s Attackers Are Morally Bankrupt, But Her Deification Isn’t Helpful, *The Guardian*, Aug 19, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/19/greta-thunberg-attackers-climate-crisis-activist>, Erişim: 03.09.2019.

Bailer, S., 2012. Strategy in The Climate Change Negotiations: Do Democracies Negotiate Differently?, *Climate Policy*, 12(5), 534-551.

Beck, U., 2010. Climate for Change, or How to Create a Green Modernity?, *Theory, Culture & Society*, 27(2–3), 254–266.

Bond, P., 2011. Politics of Climate Justice- Paralysis Above, Movement Below, *Center for Civil Society*, <http://ccs.ukzn.ac.za/files/climate%20justice%20%2027%20May%202011.pdf>, Erişim: 01.09.2019.

Caldwell, C., 2019. The Problem With Greta Thunberg, *NY Times*, Aug 02, <https://www.nytimes.com/2019/08/02/opinion/climate-change-greta-thunberg.html>, Erişim: 04.09.2019.

Carrington, D., 2018. ‘Our Leaders Are Like Children’, School Strike Founder Tells Climate Summit, *The Guardian*, Dec 04, <https://www.theguardian.com/environment/2018/dec/04/leaders-like-children-school-strike-founder-greta-thunberg-tells-un-climate-summit>, Erişim: 01.09.2019.

Carrington, D., 2019. School Climate Strikes: 1.4 Million People Took Part, Say Campaigners, *The Guardian*, Mar 19, <https://www.theguardian.com/environment/2019/mar/19/school-climate-strikes-more-than-1-million-took-part-say-campaigners-greta-thunberg>, Erişim: 02.09.2019.

Castells, M., 2013. *İsyen ve Umut Ağları – İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi.

Chakrabarty, D., 2017. The Politics of Climate Change is More Than The Politics of Capitalism, *Theory, Culture & Society*, 34(2-3), 25-37.

Chakraborty, A. 2019. "The Hounding Of Greta Thunberg is Proof That The Right Has Run Out Of Ideas", *The Guardian*, May 01, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/01/greta-thunberg-right-environmental-activist-attacks>, Erişim: 02.09.2019.

Chatterton, P., Featherstone, D. ve Routledge, P., 2013. Articulating Climate Justice in Copenhagen: Antagonism, the Commons, and Solidarity, *Antipode*, 45(3), 602–620.

Crouch, D., 2018. The Swedish 15-Year-Old Who's Cutting Class To Fight The Climate Crisis, *The Guardian*, September 01, <https://www.theguardian.com/science/2018/sep/01/swedish-15-year-old-cutting-class-to-fight-the-climate-crisis>, Erişim: 01.09.2019.

Della Porta, D., 2013. *Can Democracy Be Saved?: Participation, Deliberation and Social Movements*. London: John Wiley & Sons.

Della Porta, D., 2015. *Social Movements in Times of Austerity: Bringing Capitalism Back Into Protest Analysis*. London: John Wiley & Sons.

Demirci, M., 2013. İklim Değişikliği ve Dağıtıcı Adalet, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 183-204.

Democracynow.org, 2018. School Strike for Climate: Meet 15-Year-Old Activist Greta Thunberg, Who Inspired a Global Movement, December 11, https://www.democracynow.org/2018/12/11/meet_the_15_year_old_swedish, Erişim: 04.09.2019.

Editorial, 2019. The Guardian View on Greta Thunberg: Seizing the Future, *The Guardian*, April 23, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/23/the-guardian-view-on-greta-thunberg-seizing-the-future>, Erişim: 02.09.2019.

Editorial Board, 2019. Grown-Ups Get a Scolding on Climate, *NY Times*, March 12, <https://www.nytimes.com/2019/03/12/opinion/climate-change-children-greta-thunberg.html>, Erişim: 02.09.2019.

Fischer, F., 2017. *Climate Crisis and the Democratic Prospect: Participatory Governance in Sustainable Communities*. New York: Oxford University Press.

Fischer, F., 2019. *Knowledge Politics and Post-truth in Climate Denial: On the Social Construction of Alternative Facts*, *Critical Policy Studies*, 13(2), 133-152.

Garrelts, H. ve Dietz, M., 2014. Introduction, in *Routledge Handbook of the Climate Change Movement*. Dietz, M., ve Garrelts, H. (eds.), London: Routledge, 1-17.

Giddens, A., 2011. *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity Press.

Goodman J., 2009. From Global Justice to Climate Justice? Justice Ecologism in an Era of Global Warming, *New Political Science*, 31(4), 499-514.

Guardian.com, 2019. School Climate Children's Brave Stand Has Our Support, *The Guardian*, February 13, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/13/school-climate-strike-childrens-brave-stand-has-our-support>, Erişim: 31.08.2019.

Gupta, J., 2012. Negotiating Challenges and Climate Change, *Climate Policy*, 12(5), 630-644.

Hayırsever Topçu, F., 2008. İklim Değişikliği: Ortak Beklentiler ve Farklılaşan Çıkarlar, *Mülkiye Dergisi*, 32(259) 159-190.

İklimhaber.org, 2018. Greta Thunberg: Politikacılara Asıl Görevini Hatırlatan Genç Aktivist, <https://www.iklimhaber.org/greta-thunberg-politikacilara-asil-gorevini-hatirlatan-genc-aktivist/>, Erişim: 03.09.2019.

ipcc.ch, 2019. About, www.ipcc.ch/about. Erişim: 02.09.2019.

Jager, J. ve O'Riordan, T., 1996. The History Of Climate Change Science And Politics, in Jill Jager and Timothy O'Riordan (Eds.), *Politics of Climate Change: A European Perspective*, London: Routledge, 1-31.

Kaya, Y., 2017. Paris Anlaşmasını İklim Adaleti Perspektifinden Değerlendirmek, *Uluslararası İlişkiler*, 14(54), 87-106.

Kaya, Y., 2019. *Ekolojik Güvenlik*, Bursa: Dora Yayınları.

Kılıç, S. ve Tok, N., 2014. Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 213-228.

Koch, M., 2012. *Capitalism and Climate Change: Theoretical Discussion, Historical Development and Policy Responses*, Houndmills: Palgrave Macmillan.

Kruse, J., 2014. Reframing Climate Change: the Cochabamba Conference and Global Climate Politics, in Dietz, M. ve Garrelts, H. (eds.), *Routledge Handbook of the Climate Change Movement*, London: Routledge, 280-291.

Yıldırım Y. (2020), "Greta Thunberg ve İklim İçin Okul Grevleri: Küresel İklim Aktivizminde Yeni Süreç", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1)

Lockwood, M., 2018. Right-Wing Populism and The Climate Change Agenda: Exploring The Linkages, *Environmental Politics*, 27(4), 712-732.

McAdam, D., Tarrow, S., ve Tilly, C., 2003. *Dynamics of Contention*. Cambridge Press.

McCright, A. M., Dunlap R. E. ve Marquart-Pyatt, S. T., 2016. Political Ideology and Views About Climate Change in the European Union, *Environmental Politics*, 25(2): 338-358.

Medium.com, 2018a. This 15-Year-Old Girl Breaks Swedish Law For Climate. <https://medium.com/wedonthavetime/this-15-year-old-girl-breaks-swedish-law-for-the-climate-d1a48ab97e3a>, Erişim: 01.09.2019.

Medium.com, 2018b. Greta Thunberg: 'Sweden is Not A Role Model', <https://medium.com/@wedonthavetime/greta-thunberg-sweden-is-not-a-role-model-6ce96d6b5f8b> , Erişim: 01.09.2019.

Melucci, A., 1985. The Symbolic Challenge Of Contemporary Movements. *Social Research*, 52(4), 789-816.

Melucci, A., 1996. *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*. Cambridge University Press.

Nevett, J., 2019. Greta Thunberg: Why Are Young Climate Activists Facing So Much Hate?, *BBC*, Aug 28, <https://www.bbc.com/news/world-49291464>, Erişim: 03.09.2019.

Okereke, C., 2019. Climate Justice and the International Regime, *WIREs Climate Change*, 1(3), 462–474.

Opp, K. D., 2009. *Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. London: Routledge.

Özel, M. ve Kılıç, S., 2006. Küresel Bir Sorun Olarak İklim Değişikliği ve İklim Politikaları, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 34, 137-169.

Page, E. A., 2007. *Climate Change, Justice and Future Generations*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Parks, B. C., ve Roberts, J. T., 2010. Climate Change, Social Theory And Justice, *Theory, Culture & Society*, 27(2-3), 134-166.

Pleyers, G., 2010. *Alter-Globalization: Becoming Actors In A Global Age*. London: Polity.

Saunders, C., 2013. *Environmental Networks and Social Movement Theory*. New York: Bloomsbery.

Sayre, N. F., 2012. The Politics of The Anthropogenic, *Annual Review of Anthropology*, 41, 57-70.

Schlosberg, D. ve Colins L. B., 2014. From Environmental to Climate Justice: Climate Change and The Discourse Of Environmental Justice, *WIREs Climate Change*, 5(3), 359–374.

Sengupta, S., 2019. Becoming Greta: 'Invisible Girl' to Global Climate Activist, With Bumps Along the Way, *The Guardian*, February 18, <https://www.nytimes.com/2019/02/18/climate/greta-thunberg.html> , Erişim: 02.09.2019.

Shove, E., 2010. Social Theory and Climate Change - Questions Often, Sometimes and Not Yet Asked, *Theory, Culture & Society*, 27(2-3), 277-288.

Thunberg, G., 2018. I'm Striking From School to Protest Inaction On Climate Change – You Should Too, *The Guardian*, November 26, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/nov/26/im-striking-from-school-for-climate-change-too-save-the-world-australians-students-should-too>, (30.08.2019).

Thunberg, G., 2019a. Our House is On Fire, *The Guardian*, January 25, <https://www.theguardian.com/environment/2019/jan/25/our-house-is-on-fire-greta-thunberg16-urges-leaders-to-act-on-climate>, Erişim: 31.08.2019.

Thunberg, G., 2019b. <https://m.facebook.com/732846497083173/posts/767646880269801/> , Erişim: 03.09.2019.

Tilly, C. ve Tarrow, S., 2007. *Contentious Politics*. London: Paradigm.

Türkeş, M., 2008. Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1, 26-37.

Urry, J., 2015. Climate Change and Society, in J. Michie and C.L. Cooper (eds), *Why the Social Sciences Matter*, London: Palgrave Macmillan, 45-59.

Wats, J., 2019. 'The Beginning Of Great Change': Greta Thunberg Hails School Climate Strikes, *The Guardian*, February 15, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/15/the-beginning-of-great-change-greta-thunberg-hails-school-climate-strikes>, Erişim: 01.09.2019.

West, D., 2013. *Social Movements in Global Politics*. London: Polity.

Yıldırım, Y., 2018. Neoliberalizme Karşı Demokrasi: Ortak Olanı Yeniden Kurmak İçin Mücadele. *Siyasal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 123-142 . DOI: 10.14782/marusbd.412634

Yıldırım, Y., 2013. *Sosyal Forum'dan Öfkeli'ler'e*, İstanbul: İletişim.

Zhou, N., 2018. Climate Change Strike: Thousands of School Students Protest Across Australia, *The Guardian*, November 30, <https://www.theguardian.com/environment/2018/nov/30/climate-change-strike-thousands-of-students-to-join-national-protest>, Erişim: 01.09.2019.